

Język niemiecki jako język pluricentryczny

Tylko część języków ma jeden standard (język monocentryczny, np. litewski), inne języki mają charakter policentryczny (więcej niż jeden standard). Do indoeuropejskich języków pluricentrycznych zaliczane są np. angielski, niemiecki, francuski, hiszpański, portugalski.

Jeszcze do końca lat 80. XX wieku język niemiecki uważano za język monocentryczny, tzn. taki, który posiada jeden standard. Był nim język używany w Niemczech (RFN i NRD) i obowiązywał jako wariant główny lub norma. Niemczyzna będąca językiem urzędowym Republiki Austrii, Konfederacji Szwajcarskiej, Księstwa Liechtensteinu, Wielkiego Księstwa Luksemburga i Królestwa Belgii, a także językiem regionalnym używanym w Trydencie i Tyrolu Południowym (Włochy) oraz w Alzacji i Lotaryngii (Francja) traktowana była jedynie jako wariant poboczny lub odchylenie od normy ogólnoniemieckiej. Pluricentryzm języka niemieckiego stał się dopiero w latach 90. obiektem zintensyfikowanych badań językoznawczych.

Język niemiecki ma teoretycznie trzy równoważne standardy:

– standard niemiecki, zwany po niemiecku najczęściej Bundesdeutsches Hochdeutsch albo Bundesdeutsch; specyficzne wyrażenia i formy gramatyczne tego wariantu narodowego języka niemieckiego nazywa się teutonizmami;

– standard austriacki, zwany po niemiecku Österreichisches Deutsch, rzadziej Österreichisch. Jest to standard rodzący się bardzo długo, gdyż już od czasów cesarza Maksymiliana I. Podstawową przyczyną jego powstania była chęć przynajmniej częściowego zerwania ze standardem niemieckim. Typowe zjawiska i formy tego standardu nazywamy austriacyzmami.

- standard szwajcarski, zwany po niemiecku Schweizer Hochdeutsch. Standardu tego nie należy mylić ze Schweizerdeutsch (Schwyzerdütsch), czyli językiem potocznym bazującym na dialektach alemańskich używanych w Szwajcarii niemieckojęzycznej.

teutonizmy

austriacyzmy

helwetyzmy

Poszczególne standardy są reprezentowane w sposób asymetryczny. Wariant niemiecki jest wariantem przeważającym, ponieważ Niemcy są największym krajem z tych trzech, jeśli uczymy się języka niemieckiego, to także jest to niemiecki wariant (Standarddeutsch lub Hochdeutsch).

Którego języka należy uczyć na lekcjach DaF?

Większość ekspertów uważa, że to powinien być **Standarddeutsch**. To oczywiste.

Moim zdaniem jest zasadnym i pożądanym, aby jak najwcześniej informować uczniów o innych wariantach i już od pierwszych lekcji wprowadzać ich w świat języka niemieckiego z jego bogactwem i różnorodnością.

Znalazłam w pewnej publikacji ciekawą ilustrację, która obrazuje nam także złożoność tego problemu.

Jakie skutki ma pluricentryzm w języku niemieckim w życiu codziennym?

Można to łatwo przedstawić na poniższym przykładzie:

Jeśli w restauracji gość zamawia Sahne do kawy zamiast Rahm albo Schlag, może oznaczać to, że:

- pochodzi z Niemiec
- uczył się języka niemieckiego w Niemczech
- uczył się języka niemieckiego gdzieś na świecie, ale na pewno nie w Austrii i nie w Szwajcarii.

Istnieje wiele dowcipów, charakteryzujących „szorstką przyjaźń” między Niemcami i Austriakami.

Przysłowie nieznanego autora najdobitniej określa tę sytuację:

“Was Deutsche und Österreicher trennt, ist die gemeinsame Sprache” – to, co dzieli Niemców i Austriaków to wspólny język.

Cechy austriackiego wariantu języka niemieckiego to:

- relatywnie silny wpływ dialektów
- liczne wpływy z krajów sąsiednich (np. Fiole z jęz. włoskiego)
- liczne zdrobnienia (-el/-erl, np. Dirndl, Kerl))
- wpływ języka urzędowego monarchii Habsburgów (specyfika gramatyczna)
- różnice w akcentowaniu i wymowie (słabo słyszalne różnice między „b“ i „p“, „d“ i „t“ oraz „g“ i „k“; „-ig“ wypowiedane jest jak „ik“; „Ch“ na początku zdania wypowiedane jest jak „K“ (Chirurg, China itd.)
- różnice w użyciu przyimków (*am* Land, *am* Tisch zamiast *auf dem* Land/Tisch, *auf der* Uni studieren, Der Tisch steht *beim* Fenster)
- Plusquamperfekt i Präteritum w języku mówionym w zasadzie nie są używane
- różnice leksykalne
- różne przysłowki (heuer, quasi, ehestens, öfters, untermals, jüngst...)
- różnice w rodzaju niektórych rzeczowników np. der Gehalt vs. das Gehalt
- stosowanie rodzajników przy nazwach własnych (Der Klaus..., der Herr Müller...)
- różnice w łączeniu wyrazów np. Schweinsbraten vs. Schweinebraten
- tworzenie czasu przeszłego Perfekt z użyciem czasownika posiłkowego „sein” dla takich czasowników jak: sitzen, liegen, stehen
- różnice ortograficzne (Spaß vs. Spass, zweifärbig vs. zweifarbig)
- liczba mnoga tworzona jest często z przegłosem (die Bögen, die Krägen, die Generäle...)

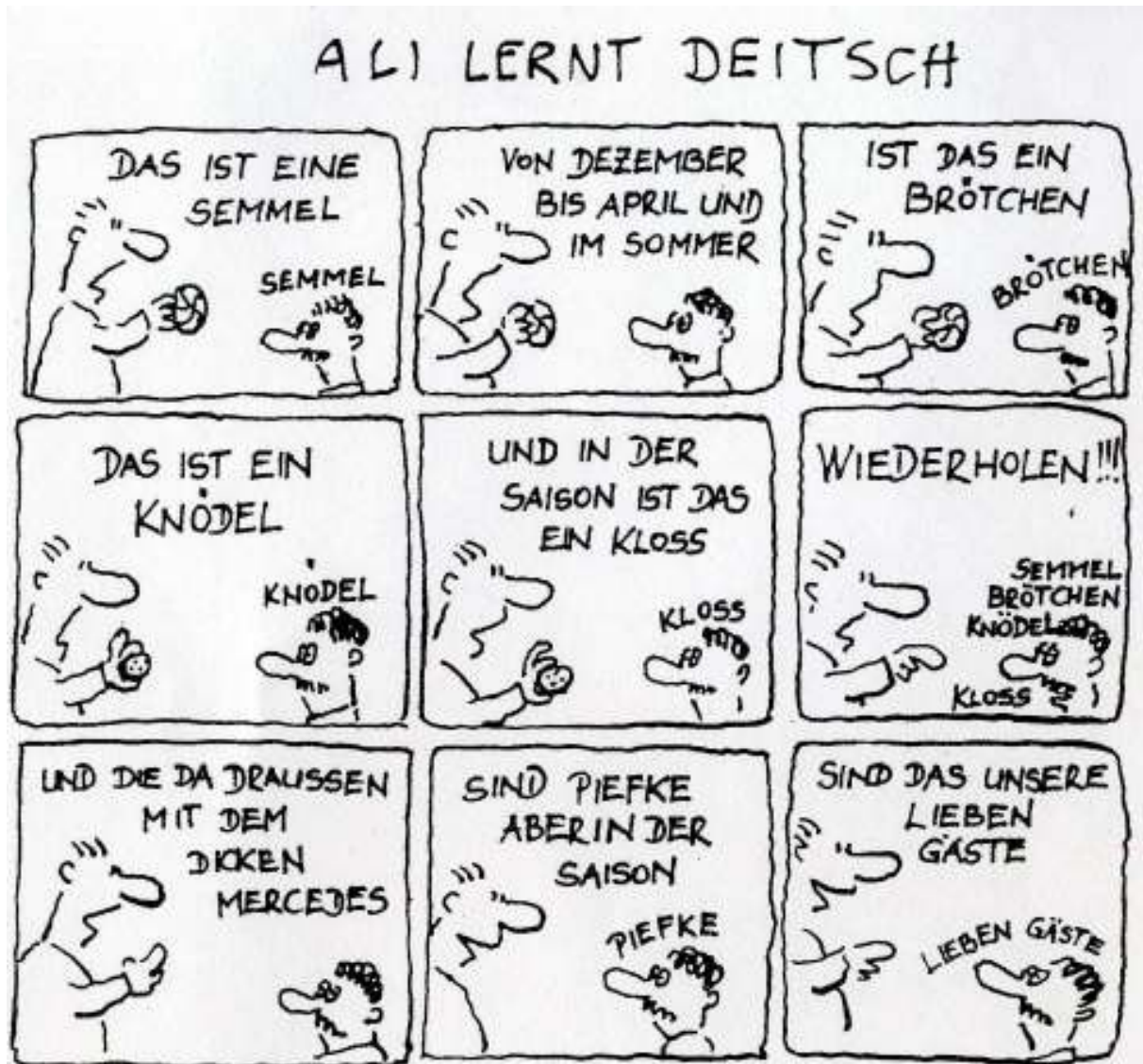
Przystępując do Unii Europejskiej Austriacy wynegocjowali możliwość stosowania pewnych austriacyzmów w ramach UE. Zapis ten znajduje się w Protokole nr 10 o stosowaniu specyficznych austriackich wyrażen języka niemieckiego w ramach Unii Europejskiej (ostatnie opracowanie 22.7.2013)

Poniżej lista tych wyrazów:

Austria	UE
Beiried	Roastbeef
Eierschwammerl	Pfifferlinge
Erdäpfel	Kartoffel
Faschiertes	Hackfleisch
Fisolen	Grüne Bohnen
Grammeln	Grieben
Hüferl	Hüfte
Karfiol	Blumenkohl
Kohlsprossen	Rosenkohl
Kren	Meerrettich
Lungenbraten	Filet
Marillen	Aprikosen
Melanzani	Auberginen
Nuß	Kugel
Obers	Sahne
Paradeiser	Tomaten
Powidl	Pflaumenmus
Ribisel	Johannisbeeren
Rostbraten	Hochrippe
Schlögel	Keule
Topfen	Quark
Vogerlsalat	Feldsalat
Weichseln	Sauerkirschen

Leksyka, to ta część języka, która najbardziej cechuje dany język i może prowadzić do nieporozumień.

Kolejna ilustracja przedstawia to w zabawny sposób. Ali uczy się języka niemieckiego:

Zdjęcie z: Markéta Šubová; Fremdsprache Deutsch (2007)

Na koniec chcę przedstawić modlitwę „Ojcze nasz“ w wersji wziętej z Wiener Evangelium (Teuschl 1971, S. 39 f)

Foda fo uns ole, oom in Hime, auf di loss ma nix kuman,
so wia s da s du fuaschdösd , soetaz hoed boed wean;
wos d wüsd, soe gschäng,
bei uns herunt auf da Wöd grod a so wia bei dia oom in Hime.
Schau bitschee drauf, das ma jedn Dog wos zan Hawan griang,
und druk a Aug zua, waum ma a Greane zaumdraad haum,
grod a so wia mia nimma fo den redn woen, wos uns d aundan audau haum.
Und los nuns ned eifoan mid iangd ana Linkn,
schoff liawa ole Linkn oo, waun s gäd.

Znając język niemiecki nawet w bardzo zaawansowanym stopniu, jeśli już przebrniemy przez warianty niemieckie, austriackie i szwajcarskie, możemy „zablokować się” na dialektach. Nie pozostaje nam nic innego, jak wciąż uczyć się.

W roku 1819 Goethe wydał zbiór poezji wschodnich i opatrzył go czterowierszem: *Wer das Dichten will verstehen, muss ins Land der Dichtung gehen; Wer den Dichter will verstehen, muss in Dichters Lande gehen.* (Kto chce zrozumieć poemat, musi jechać do kraju poematu; kto chce zrozumieć poetę, musi jechać do kraju poety). Można powiedzieć za Goethem, że aby dobrze poznać język i jego aspekty, warianty języka i dialekty, ale także uwarunkowania kulturowe, nie pozostaje nam nic innego, jak odbywać podróże, które kształcą. Każdy nauczyciel języka obcego powinien mieć możliwość do jak najczęstszego kontaktu z rodzimymi użytkownikami języka. Tylko nauczyciel, który sam się rozwija, może skutecznie nauczać innych.